

ЗВІТ
ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ
ПІДПРИЄМЦІВ м. БРОВАРИ

Опитування проводилося
Комітетом з розробки стратегічного плану
м. Бровари
у співпраці з
Проектом економічного розвитку міст

жовтень 2005 р.

Бровари – Вивчення думки підприємців
ВИВЧЕННЯ ДУМКИ ПІДПРИЄМЦІВ

I. ВСТУП

У жовтні 2005 року було проведене опитування роботодавців Броварів. Це опитування є елементом процесу стратегічного планування економічного розвитку з залученням громади – проекту, який визначатиме економічне майбутнє міста. Метою опитування було отримання корисної та достовірної інформації для членів Комітету стратегічного планування (КСП) стосовно думки тих, хто здійснює інвестиції та створює робочі місця в Броварах. Серед питань анкети були історія та статус підприємства, характер бізнесу, робоча сила та персонал, інформація про розміщення підприємства, послуги, що надаються органами влади та стосунки з ними, а також загальна думка про місто як середовище для ведення бізнесу.

II. МЕТОДОЛОГІЯ

До 21 жовтня 2005 року було заповнено 28 анкет. Серед компаній у переліку для опитування були найбільші роботодавці міста, а також кілька менших фірм з кількістю працівників 50 – 70 чоловік. У цьому звіті містяться узагальнені відповіді всіх підприємств. Опитування було проведено членами КСП як компонент їхньої роботи в процесі розробки стратегічного плану.

Для отримання якомога повніших і відвертіших відповідей, респондентів запевнили, що цей звіт не буде містити посилань на конкретні підприємства, а інформація в анкетах буде конфіденційною.

У відповідях підприємств, що представляють різні галузі економіки (виробництво продуктів харчування, будівництво, виробництво, торгівля і сфера послуг), а також великих підприємств та представників малого й середнього бізнесу були виявлені певні відмінності, що підтверджується в багатьох проаналізованих даних. Три з опитаних компаній мають понад 500 працівників, шість інших – від 250 до 499, тоді як на 7 підприємствах працює до 100 робітників.

Хоча опитування 28 підприємств не може абсолютно напевно відобразити думку всієї бізнесової громади Броварів, ці підприємства, великі й малі, традиційні й нові, забезпечують працею значну частину місцевого економічно активного населення і складають вагому й репрезентативну вибірку.

III. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

1. Місцева економіка зараз перебуває в доброму стані, порівняно з іншими містами - рівень зайнятості, продуктивність та очікування щодо інвестицій досить високі. Крім того, існують важливі плани збільшення обсягів продажу та здійснення нових інвестицій. Останнім часом у місті здійснюються успішні іноземні інвестиції.
2. Місцеві підприємці незадоволені головним чином загальною економічною ситуацією в країні, браком кваліфікованої робочої сили, національним законодавством і вартістю електроенергії.
3. Загальна кількість працівників на всіх підприємствах-респондентах зараз складає близько 6 900, а наступного року планується створити близько сотні робочих місць, що небагато з огляду на поточну кількість робочих місць. Лідерами у створенні нових робочих місць мають стати промислові підприємства, тоді як у попередні роки нові робочі місця створювалися значною мірою МСП.
4. Місцева економіка не дуже орієнтована на експорт. Лише вісім з усіх 28 компаній експортують значну частку своєї продукції та послуг за межі України. Більшість експорту йде до країн колишнього Радянського Союзу. З іншого боку, обсяги “експорту” за межі області дуже значні.
5. Керівниками компаній відзначена якість роботи 21% своїх працівників як таких, що працюють «відмінно», і 44% - «добре», що відображає досить високий рівень задоволення якісним рівнем працівників, при частці незадовільних працівників 6%. Середня заробітна плата в 2005 році досягла 845 гривень за місяць. Майже всім підприємствам бракує або очікується брак працівників з необхідними навичками, головним чином у технічних сферах.
6. Сімнадцять з 28 фірм мають плани модернізації або вдосконалення своїх нинішніх потужностей з метою розширення своєї діяльності в Броварах, як шляхом добудови до існуючих споруд, так і через нове будівництво, переважно в 2006-2007 рр. Загальна сума інвестицій може досягти 111 мільйонів гривень. Розширення поза межами Броварів планують п'ять компаній. У той же час лише дві фірми розглядають можливості перенесення своєї діяльності до іншого міста через брак землі для розширення та нерівні умови конкуренції на ринку.
7. Загалом якість послуг, що надаються органами місцевого самоврядування, не була оцінена високо (в середньому – 3,15 за 4-

Бровари – Вивчення думки підприємців

бальною шкалою, де 1 є найвищим балом, а 4 - найнижчим). Утримання доріг та надання дозволів на будівництво й ведення бізнесу найчастіше зазначалися як послуги, що потребують поліпшення.

8. Дві з 28 компаній оцінили рівень якості надання послуг органами місцевої влади як «відмінний», а 17 респондентів вважають його «добрим». Вісім інших оцінок – «задовільно», і лише одна «незадовільно». Разом із задовільною оцінкою співпраці з міським головою, та заступниками міського голови, це підтверджує досить високий рівень задоволення роботою органів місцевої влади. При цьому звертає на себе увагу низька оцінка співпраці з деякими підрозділами міськвиконкому (див. далі).
9. Думки про діловий клімат у Броварах також були позитивними. Одна компанія оцінила місто як «відмінне» місце для ведення бізнесу, 14 оцінок – «добре», і 13 – «задовільне». Близькість до Києва та сприятливе ставлення до бізнесу з боку міської влади зазначалися серед найбільш важливих позитивів місцевого ділового середовища.
10. Компанії поділяють думку, що місцева економіка може змінитися передусім завдяки внутрішнім поліпшенням (комунальна інфраструктура, підготовка й перепідготовка робочої сили та підвищення якості життя).

IV. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

1. Статус підприємств

З 28 респондентів у вибірці 11 було засновано після 1990 року. Найбільша частка новостворених компаній – це підприємства в машинобудівній галузі та у виробництві будматеріалів, тоді як харчова промисловість та будівництво представлені в основному традиційними підприємствами. Це демонструє як високий рівень розвитку підприємництва в регіоні, так і залежність від процесів реструктуризації та приватизації національної економіки. Переважна більшість компаній перебувають у власності українських юридичних і фізичних осіб. Три найбільші компанії, в яких кількість працівників складає 39% від загальної кількості опитаних, перебувають у власності (1) держави, (2) міста Києва та (3) українських юридичних осіб. Загалом, розподіл робочої сили за формами власності підприємств у вибірці має таку структуру:

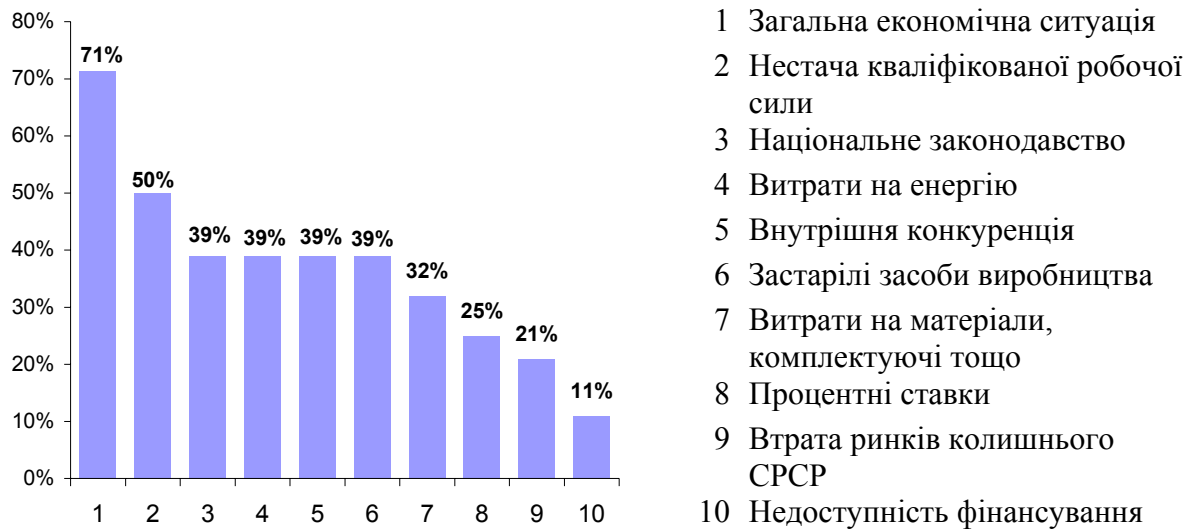
- держава – 18%,
- комунальна власність м. Броварів – 11%,
- фізичні особи – 32%,
- юридичні особи – 18%,
- іноземні особи – 3%,
- інше – 18%.

2. Загальний стан бізнесу

Економіка Броварів видається добре диверсифікованою, оскільки включає: (1) традиційний будівельний кластер, (2) важливі машинобудівні підприємства та підприємства з виробництва будматеріалів, і (3) комунальні підприємства та сферу послуг, а також (4) малі й середні компанії в сфері торгівлі та харчування, серед яких особливе місце займає кластер виробництва взуття.

Бровари – Вивчення думки підприємців

Діаграма 1. Перешкоди для подальшого розвитку

Респонденти мали назвати чинники негативного впливу на поточний і майбутній розвиток своєї продукції чи послуг (див. діаграму 1). За пріоритетністю (1) загальна економічна ситуація зазначалася як найважливіший чинник для 71% підприємств, особливо в галузі машинобудування (майже 100%); (2) нестача кваліфікованої робочої сили (50%) є проблемою передусім для виробників будівельних матеріалів (до 83%), (3) загалом однаково були оцінені (по 39%) національне законодавство (найбільш негативно для будівельних підприємств – 66%), (4) витрати на енергоносії (виробники будматеріалів – понад 80%), (5) внутрішня конкуренція та (6) застарілі засоби виробництва (однаково негативний фактор для будівельників і виробників будматеріалів, у той час як машинобудівні підприємства майже не стикаються з цією проблемою). Витрати на матеріали та комплектуючі (7) (в загальному рейтингу - 32% підприємств) є майже однаковою перешкодою для всіх підприємств. (8) Високі процентні ставки створюють перешкоду для 21% компаній так само для представників майже всіх галузей. З іншого боку, екологічні обмеження, віддаленість ринків, ставлення місцевої влади до бізнесу та вартість робочої сили є перешкодами лише для одиничних підприємств.

Зі вступом України до ЄС пов'язані більше позитивні очікування, хоча респонденти передбачають і негативні наслідки. Стабільний діловий клімат (79%), кращий правовий захист підприємців (43%, особливо для будівельних компаній) та пропозиція більш якісної робочої сили (32%, знову великою мірою за рахунок будівельних компаній) найчастіше зазначалися серед позитивних чинників. Переваги доступу до великого ринку без митниць і обмежень вітають 29% усіх компаній, з яких більшість складають машинобудівні підприємства (50%). Так само 50% машинобудівних компаній (лише 25% з усіх) очікують на можливості, пов'язані з участю в програмах ЄС.

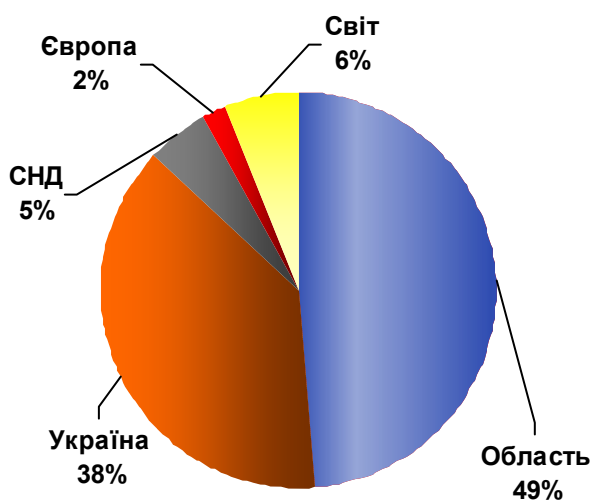
Бровари – Вивчення думки підприємців

З іншого боку 89% підприємств (переважна більшість у будівництві) бояться втратити перевагу, пов'язану з низькою вартістю робочої сили, послуг та товарів, а 57% (майже всі машинобудівники) – сильної конкуренції, і 36% - додаткових витрат на пристосування до нових умов (в основному підприємства в сфері машинобудування та будівництва). Ці результати, разом з 29% компаній, занепокоєних подорожчанням робочої сили, дуже подібні до результатів опитування в інших країнах Центральної та Східної Європи до вступу до ЄС.

3. Клієнти

Майже всі підприємства надали інформацію про географічне розташування своїх клієнтів (діаграма 2). Лише дві компанії у вибірці зазначили, що експортують більше половини своїх товарів і послуг за межі України (до Європи), а п'ять інших експортують принаймні 5% продукції. Тому за межі країни йде приблизно 13% загального збуту. Ця частка невисока, хоча місцеву економіку можна вважати «орієнтованою на експорт за межі області», оскільки вона обслуговує вітчизняний ринок. Сфера будівництва та більшість компаній з переробки продуктів харчування працюють виключно на регіональний ринок. Всі компанії крім однієї очікують збільшення (в середньому на 47%) обсягів збуту в 2006 році порівняно з 2005, з середнім обсягом збуту в розрахунку на одного працівника, що складає приблизно 49 500 грн. (без ПДВ, який сам по собі значно збільшує цю суму).

Діаграма 2. Напрямки експорту місцевої економіки

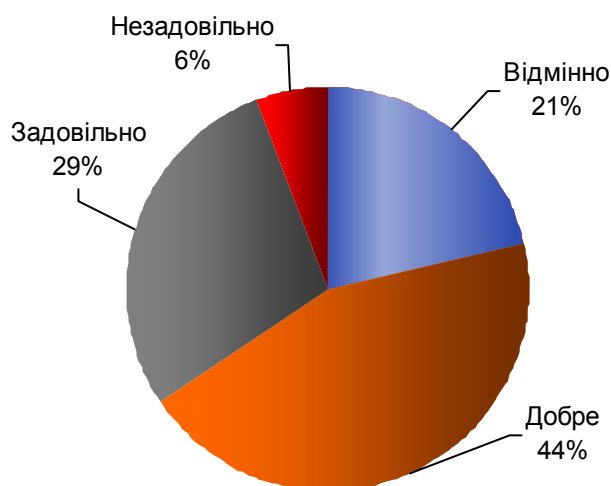

Існування клієнтури є головною причиною розміщення 25 компаній з 28 саме в Броварах. 19 підприємств зазначили існування в цьому регіоні важливих постачальників необхідної їм сировини (більшість представників будівельної галузі), а 16 назвали постачальників компонентів. 24 компанії зазначили, що мають у Броварах кваліфікованих працівників, хоча ця ситуація змінюється на гірше.

4. Питання трудових ресурсів і зайнятості

Загальна кількість постійних працівників на 28 підприємствах-респондентах становить 6 903, порівняно з 6 515 торік. Нові робочі місця були створені передусім у невеликих компаніях у сфері будівництва та харчової промисловості, в той час як чотири великих підприємства скорочували робочі місця. Тенденція за останні 2 роки почала змінюватися, і на запитання про нові інвестиції компанії відповідають, що планують створити майже 800 нових робочих місць за кілька наступних років. Вдала диверсифікація структури економіки підтверджується тим фактом, що понад 32% працівників складають жінки (більшість – у машинобудівній промисловості). Частка працівників з вищою освітою досягає майже 20% цього року.

Діаграма 3. Рівень задоволення якістю робочої сили

Середня кількість працівників серед підприємств-респондентів у 2004 році склала 251 осіб, порівняно з 362 у 2000 році. Причиною цього є передусім те, що 5 років тому не було багатьох з теперішніх малих і середніх підприємств, що також підтверджує важливість сектору МСП.

Роботодавці задоволені якісним рівнем своїх працівників. Загалом 21% працює відмінно, 44% - добре, 29% - задовільно і лише 6% незадовільно (діаграма 3). Найвища частка відмінних працівників у машинобудівній галузі. Ці результати можуть служити ще одним підтвердженням сприятливого ділового клімату в Броварах.

Бровари – Вивчення думки підприємців

Майже всі керівники підприємств погодилися назвати середню зарплатню на своїх підприємствах. Середній її розмір складає 845 грн. порівняно з 649 грн. в 2004 році. Найнижча зарплатня серед галузей економіки міста в машинобудуванні та у виробництві взуття, а найвища – в будівельній галузі та у виробництві будівельних матеріалів, де найбільше компаній, що сплачують у середньому більше ніж 1 000 гривень на місяць. 20 компаній – 71% в усіх галузях – відчують нестачу працівників певних професій та навичок, важливих для їхнього подальшого розвитку, а чотири підприємства очікують виникнення цієї проблеми в майбутньому. Найчастіше бракує кваліфікованих представників технічних професій – як з вищою освітою, так і вмілих професіоналів – технологів, електриків, механіків, інженерів та менеджерів середньої ланки.

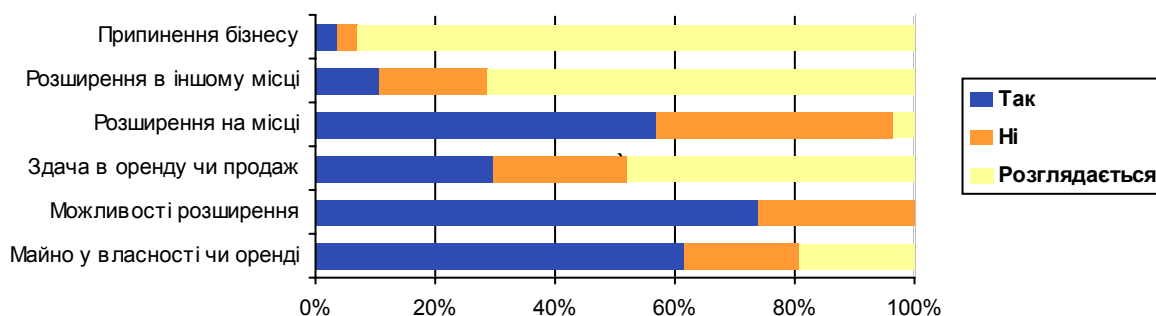
Лише шість компаній мають підрозділи з наукових досліджень та розвитку, які головним чином зайняті розробкою нової продукції, а 3 підприємства планують створити такі підрозділи. Такий рівень інноваційних структур на підприємствах не є високим.

5. Інформація про місцезнаходження та майно підприємства

Бровари як місце розташування має як переваги, так і недоліки (див. діаграму 4). 16 підприємств із 28 володіють своїми спорудами і мають право на користування землею. Більшість будівельних та машинобудівних підприємств також мають достатньо площі для розширення на відміну від деяких компаній з виробництва будматеріалів, які орендують приміщення. Ситуацію на ринку нерухомості можна поліпшити, оскільки майже 29% компаній можуть запропонувати частину своїх будівель та площ, що не використовуються, на продаж чи в оренду. Нинішній стан будівель та рівень технологій не видається найкращим, тому багато компаній планує здійснення суттєвих інвестицій у вдосконалення потужностей. 16 підприємств планують модернізацію або вдосконалення існуючих споруд здебільшого протягом цього й наступних років. При цьому планується вкласти близько 111 млн. грн. та створити понад 800 нових робочих місць. Три підприємства хотіли б відкрити свої філії в інших містах області (в пошуках більш сприятливих умов діяльності), а два інші вже планують таке розширення.

Лише одна компанія планує переведення своєї діяльності з Броварів (передусім через брак землі для розвитку та незадоволення обмеженістю місцевого ринку збуту), а ще одна компанія розглядає такі можливості для пошуку більш сприятливого конкурентного середовища деінде. За цими винятками показники свідчать про загалом позитивну думку підприємців щодо ділового клімату в Броварах.

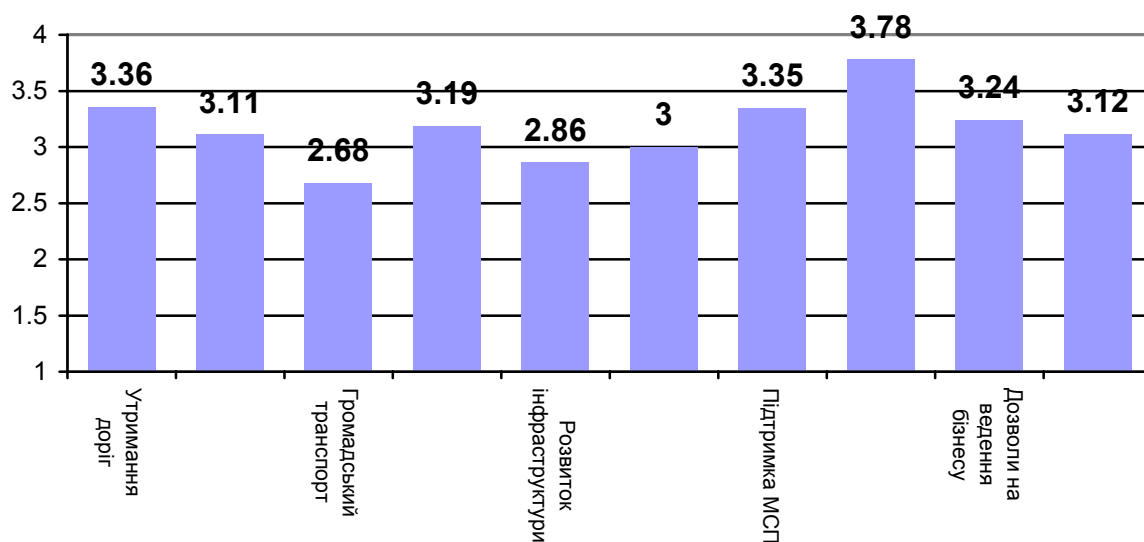
Діаграма 4. Інформація про місцезнаходження та майно

6. Послуги та відносини з органами місцевої влади

Респондентам було запропоновано оцінити дев'ять видів муніципальних послуг за шкалою від 1 до 4 (1 = відмінно, 4 = незадовільно). В середньому ці послуги були оцінені на 3.15 балів (див. діаграму 5). Респонденти найбільш задоволені станом громадського транспорту (2.68). Розвиток інфраструктури (2.86) та послуги з вивезення сміття (3.00) оцінені вище порівняно з показниками опитувань в інших містах. Наступними в рейтингу йдуть житлове будівництво (3.11) та надання ділянок і споруд для ведення бізнесу (3.12). Респонденти дуже незадоволені процедурами надання дозволів на будівництво (3.78), станом утримання доріг (3.36), підтримкою МСП (3.35) та виданням дозволів на ведення бізнесу (3.24). Загалом муніципальними послугами найбільше задоволені підприємства з виробництва будматеріалів (в середньому 2.88), а найменше – машинобудівні (3.34).

Діаграма 5. Послуги, що надаються органами влади

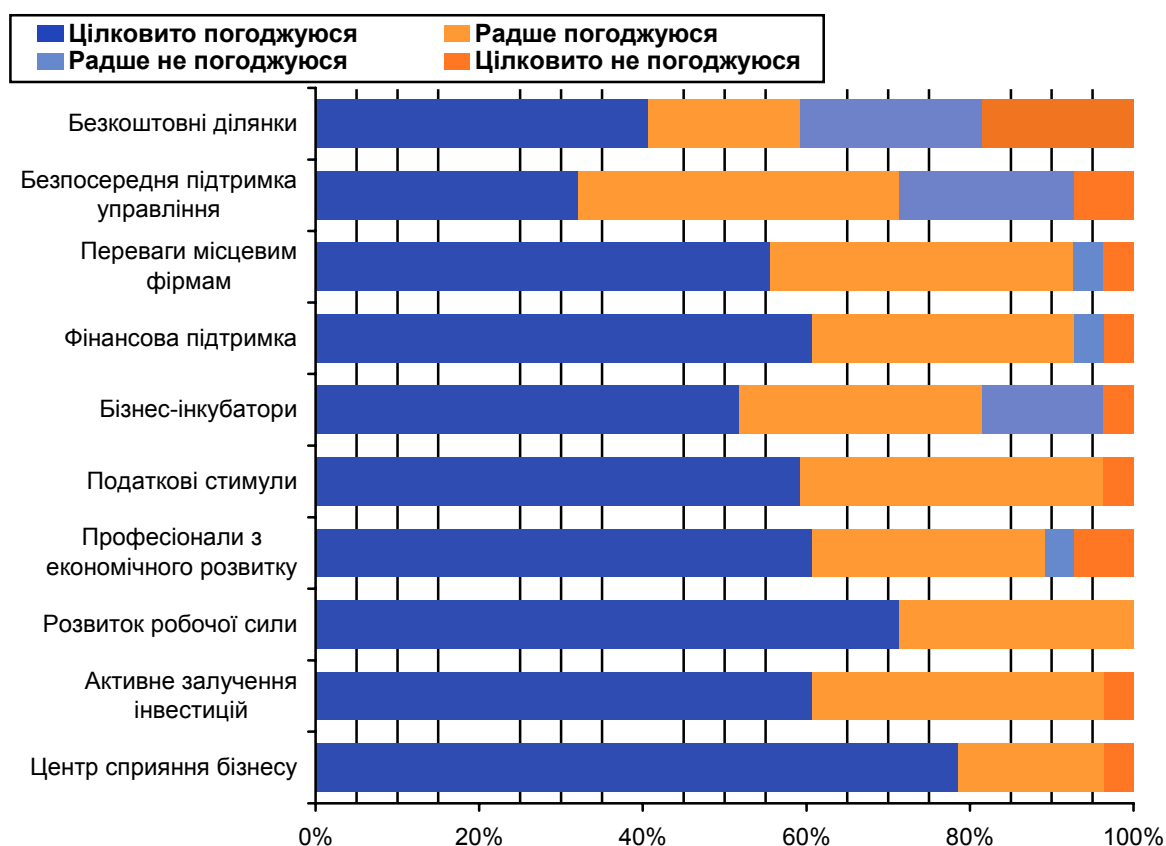

Бровари – Вивчення думки підприємців

Підприємства-респонденти мали відповісти, які послуги, на їхню думку, мають надаватися міською владою (та, зокрема, підрозділом з економічного розвитку) представникам бізнесу Броварів. Діаграма 6 демонструє, що підприємства активно підтримують майже всі з запропонованих послуг. Проблему бюрократизму можна вирішити за допомогою створення центру підтримки бізнесу. Успішність діяльності іноземних інвесторів у Броварах слід розвивати, активно залучаючи інвестиції. Представники компаній також вважають, що міська влада має надавати допомогу в розвитку робочої сили, щоб поліпшити ситуацію з браком кваліфікованих працівників.

На відміну від компаній в інших країнах Східної Європи, респонденти не підтримують підготовки й пропозиції вільних ділянок – вони не бачать гарантії, що ті, хто отримає таку форму субсидії, насправді почне створювати робочі місця. Безпосередня підтримка управління часто розглядається як функція, що не властива завданням місцевої адміністрації. Фінансова підтримка бізнесу (кредитні гарантії) була б дуже бажаною – вона допоможе вирішити вищезгадані проблеми з браком фінансових ресурсів.

Діаграма 6. Послуги підрозділу з економічного розвитку

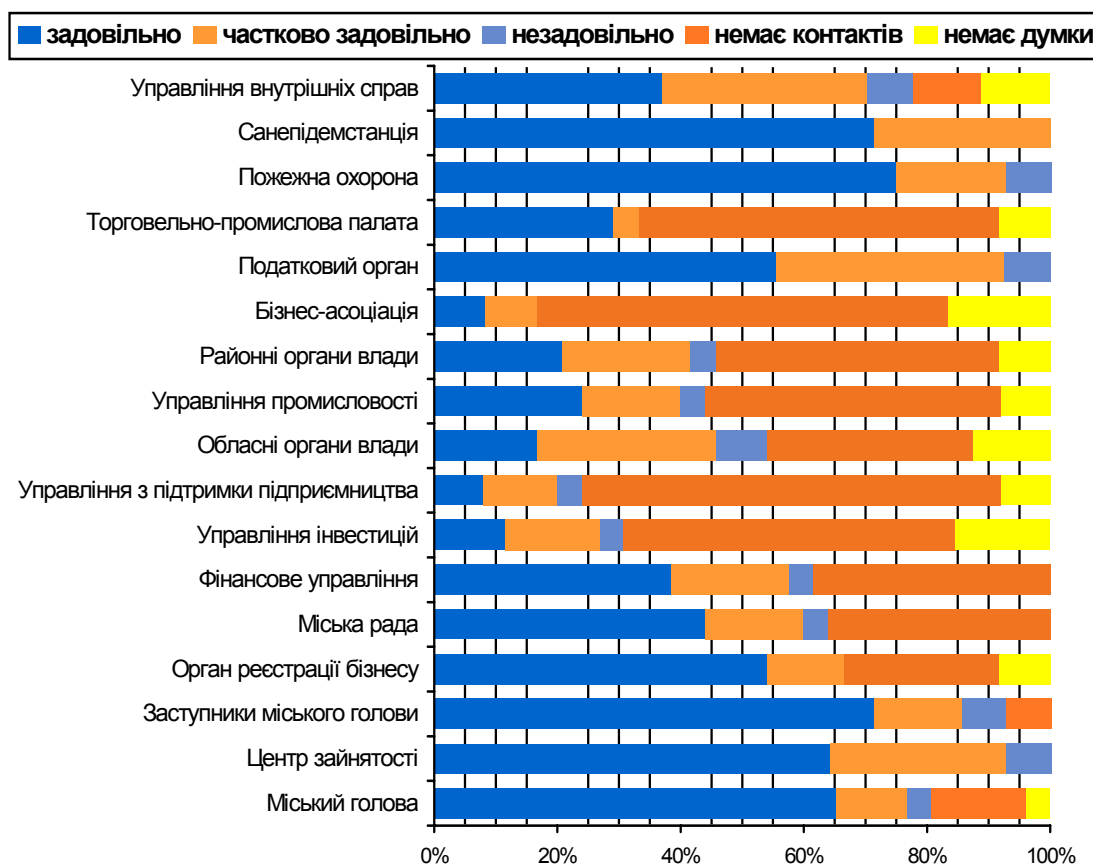
Бровари – Вивчення думки підприємців

Підприємства-респонденти оцінили контакти з владними структурами та посадовцями. Результати досить позитивні, як це видно з діаграми 7. Міський голова, заступники, центр зайнятості та орган реєстрації бізнесу отримали дуже позитивні оцінки. З іншого боку, респонденти не мали численних контактів з районними та обласними органами влади, управлінням промисловості та управлінням інвестицій. Крім того, лише дехто з керівників підприємств вважає бізнес-асоціацію (і частково торговельно-промислову палату) корисним інструментом. Цікаво, що пожежна охорона та санепідемстанція, які в містах здебільшого вважаються установами, з якими пов'язано найбільше проблем, оцінені підприємцями Броварів позитивно. З іншого боку загалом негативно оцінено співпрацю з відділом підтримки підприємництва.

Респондентам також пропонувалося додати та оцінити інші важливі установи. Серед них були зазначені Управління праці та соціального забезпечення (задовільна співпраця) та БТІ (незадовільна співпраця).

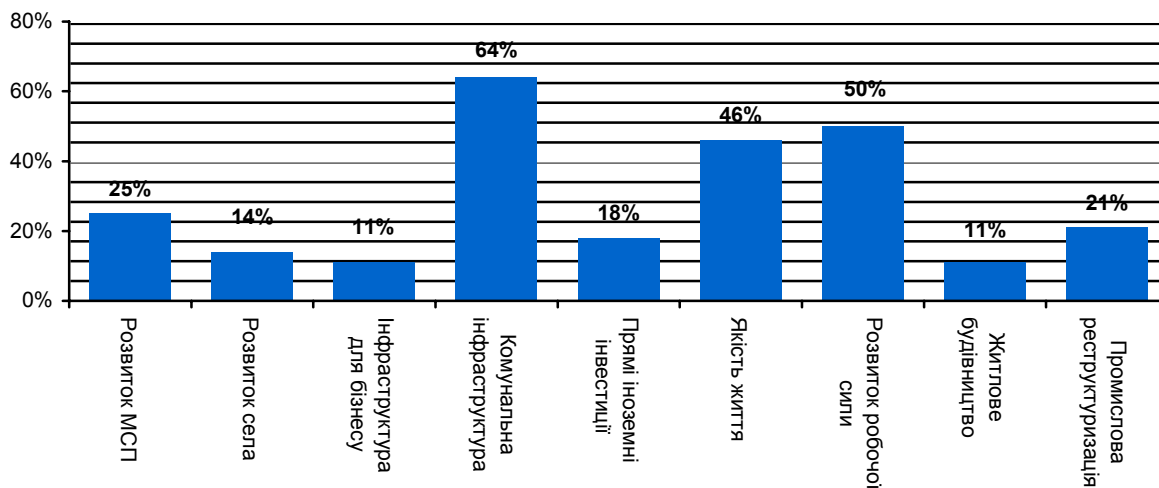
Багато коментарів щодо найбільших проблем в спілкуванні з цими установами можна узагальнити в один висновок: високий рівень бюрократизму, забагато зайвого часу на вирішення питань, а також нерозуміння проблем бізнесу.

Діаграма 7. Контакти з владними установами

7. Критичні питання

Діаграма 8. Критичні питання

Підприємства-респонденти дали такі відповіді на запитання щодо трьох найбільш важливих напрямків, які мають бути відображені в стратегічному плані:

- Розвиток комунальної інфраструктури (64%) найбільше підтримали будівельні компанії, а також сфера послуг і харчова промисловість. Цікаво, що при визначенні якості послуг органів місцевого самоврядування, компанії не вважали теперішній стан комунальної інфраструктури незадовільним;
- Розвиток людських ресурсів (50% усіх респондентів) важливий також передусім для будівельних підприємств (понад 66%);
- Якість життя (46% усіх компаній, серед яких більшість – машинобудівні (майже 83%));

Серед решти критичних питань, розвиток малого й середнього бізнесу – 25% відповідей, більшість із яких (44%) надійшло від підприємств харчової промисловості та сфери послуг. Промислова реструктуризація – 21% усіх компаній, з яких третина будівельних підприємств. Прямі іноземні інвестиції (18% респондентів) підтримали передусім підприємства з виробництва будматеріалів, тоді як будівельні та машинобудівні компанії майже не зацікавлені в цій темі.

Серед інших питань «Житлове будівництво» природно видається найбільш важливим для будівельних підприємств (50%), «Інфраструктура для бізнесу» - для машинобудівної галузі, тоді як «Розвиток села» - для підприємств харчової галузі. З іншого боку деякі питання зазначалися менше

Бровари – Вивчення думки підприємців

ніж три рази, а саме «Туризм», «Соціальні послуги», «Навколишнє середовище», «Освіта» та «Наукові дослідження».

9. Загальна думка

Респондентам запропонували висловити свої загальні враження про органи влади в Броварах. Міська влада отримала досить високі оцінки - 2 “відмінно”, 17 “добре” і 8 “задовільно”. Респонденти також висловили свою думку про Бровари як місце для ведення бізнесу. Як зазначається в пункті 8 Основних висновків, відповіді були досить позитивними. Половина (14) підприємств оцінили своє місто як «добре», 13 – як «задовільне» і 1 вважає своє місто «відмінним» місцем для бізнесу. Жодна з компаній не вважає ні місто, ні його владу незадовільними з точки зору підприємницької діяльності. Більш задоволеними місцевим діловим кліматом виглядають машинобудівні компанії, тоді як будівельні підприємства та виробники будматеріалів – менш задоволені.

Позитивними прикладами елементів бізнес-клімату Броварів, відзначеними респондентами, як правило, були:

- Географічне розташування (близькість до Києва)
- Сприятливе ставлення місцевої влади
- Наявність ринків збуту

Негативні чинники, визначені респондентами, головним чином стосуються пропозиції робочої сили та особливостей ринку:

- Відтік робітників до столиці
- Низька купівельна спроможність громадян порівняно з Києвом
- Бюрократизм

V. УЗАГАЛЬНЕНИЙ ВИСНОВОК

Цей звіт про результати опитування підприємців відображає узагальнені думки головних роботодавців Броварів. Їхня співпраця з міською владою визначатиме зростання економіки міста, її застій чи занепад. Цей звіт допоможе Комітетові стратегічного планування в його роботі і буде корисним для міської влади в роботі над підтримкою та поліпшенням ділового клімату в місті.

Проект економічного розвитку міст висловлює вдячність усім представникам підприємств, котрі поділилися своїми думками та надали корисну інформацію Комітетові стратегічного планування, а також усім членам Комітету, які присвятили свій час на проведення опитування.